

Alternatyvi komunikacija

Komunikacija – tai būdas, kuris padeda ne tik kalbėti, bet ir suprasti kalbą, išsakyti savo norus ir poreikius, suprasti kitus ir taip pat būti pačiam suprastam.

Galima pastebėti, kad mūsų, suaugusiųjų, gyvenime yra lengviau suprantama medžiaga, ilgiau sukaupiamas dėmesys, kai informacija pateikiama ne tik žodžiu, bet ir vizualiai, pavyzdžiui, mokymuose pateikiama informacija yra pasakojama ir rodoma skaidrėse. Taip yra ir vaikams – jiems greičiau suprasti medžiagą, kai ji pateikiama keliais būdais.

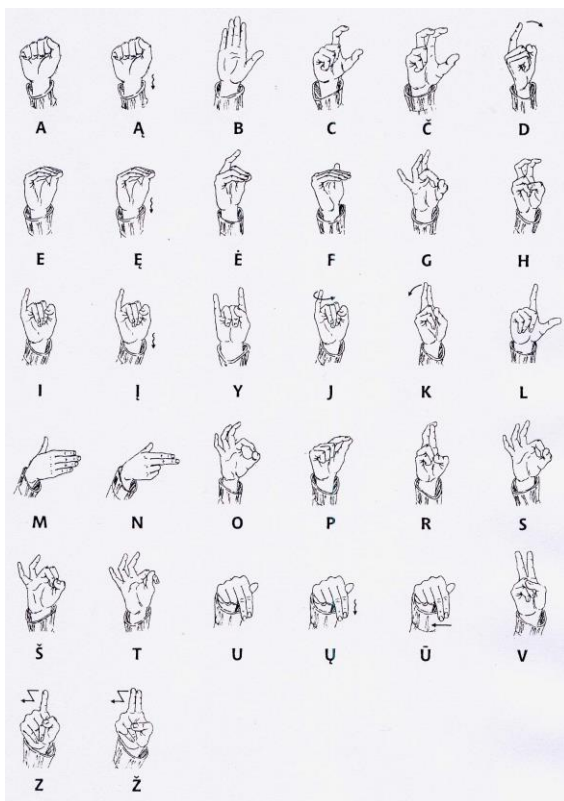
O ką daryti, jei vaikas negeba savęs išreikšti žodžiu (pvz., nustatytas kalbos sutrikimas, autizmo spektro sutrikimas ir pan.)? Tokiu atveju, vaiko negebėjimas bendrauti, bendravimo įgūdžių stoka ir kitų nesupratimas, ko vaikas nori, gali sukelti vaiko negatyvias emocijas, probleminį ar agresyvų elgesį, kas sukelia didesnius sunkumus augant ir mokantis. Galima girdėti tėvus sakant, kad mes su vaiku susišnekame, jį suprantame, jis parodo, ko jis nori. Taip, tai gali būti tiesa. Bet verta pagalvoti, jog ne visada ir visur Jūs turėsite galimybę būti su vaiku. Jūsų vaikui augant ir poreikiams didėjant ar vaikui susidūrus su nepažįstamais žmonėmis naujoje aplinkoje, kiti žmonės gali jo nesuprasti, pats vaikas negalės savęs tinkamai išreikšti. Visa tai vaikui gali sukelti netinkamą ar agresyvų elgesį, kas ilgainiui gali privesti prie socialinės atskirties.

Taigi, kuomet vaikui sunku save išreikšti žodžiu, labai svarbu rasti būdą, kaip vaikas galėtų bendrauti. Tokiu atveju taikoma alternatyvioji komunikacija. Nors yra autorių, kurie tai įvardina kaip augmentinę ir alternatyviąją komunikaciją. Augmentinė komunikacija yra naudojama tada, kai vaikas gali tik iš dalies bendrauti kalba ir jam reikalinga papildoma (augmentinė) komunikacija, kuri padeda užpildyti kalbos spragas. Alternatyvioji komunikacija (pakeičiamoji) yra pagalbinė bendravimo priemonių sistema ir vartojama, kai yra kalbama apie neverbalinę komunikaciją, kurioje naudojamos papildomos priemonės, kurios padeda geriau ir efektyviau bendrauti. Alternatyviąją komunikaciją galima pradėti taikyti nuo ankstyvos vaikystės ar įvesti bet kuriame amžiaus tarpsnyje ir jų būdus galima keisti nuo paprastesnių iki sudėtingesnių. Pradžioje alternatyvi komunikacija yra naudojama, kad vaikas išmoktų bent minimaliai bendrauti ir save tinkamai išreikšti, t.y. paprašyti, atsakyti, išreikšti savo mintis, norus, vėliau gali tapti gera priemone žodyno plėtimui, sakinių formulavimui ir pan. Parenkant tinkamiausią alternatyviąją komunikaciją labai svarbu atkreipti į vaiko gebėjimus (kalbos supratimo, kalbos įgūdžių išsivystymo, regimojo suvokimo, smulkiosios motorikos, imitacinių gebėjimų lygius ir pan.).

Alternatyvi komunikacija yra skirstoma į kelias sistemas:

- Gestų sistemos;

- elektroninės sistemos – specialios išmaniųjų įrenginių aplikacijos;
- simbolių sistemos:
 - ✓ daiktai – simboliai (natūralūs daiktai);
 - ✓ nuotraukos – simboliai (spalvotos ar juodai baltos daiktų nuotraukos);
 - ✓ paveikslėliai – simboliai (spalvoti ar juodai balti paveikslėliai, vaizduojantys daiktus - PECS);
 - ✓ konkretūs grafiniai simboliai (ideologogramos, piktogramos, Mayer-Johnson simboliai);
 - ✓ abstraktūs grafiniai simboliai (Bliss simboliai);
 - ✓ žodžiai, raidynai.

1 pav. Gestų kalbos abėcėlė

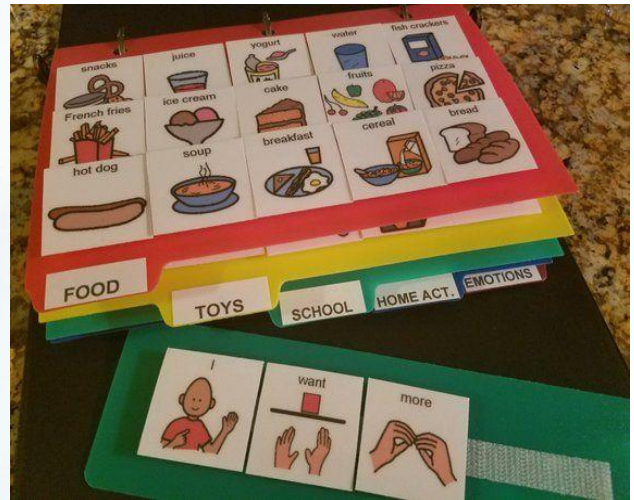
2 pav. Gestų kalba „Aš myliu tave“

Gestų kalba bendrauja tik tam tikra žmonių grupė, ne visi žmonės gebėtų susikalbėti gestais (žr. 1 ir 2 pav.).

PECS knygos (žr. 3 ir 4 pav.), kurias galima pasigaminti patiems (kartais tėvai simbolius komunikacijai daro patys, paveikslėlius klijuodami ant kartono, paveikslėlius įlaminuodami ar apklijuodami lipnia juoste) arba galima nusipirkti alternatyvios komunikacijos rinkinį. Taip pat gali būti naudojamos komunikacinės planšetės/ specialiosios aplikacijos išmaniuosiuose įrenginiuose (žr. 5 pav.). Vaikas spauda paveikslėlius, o programėlė įgarsina vaiko pasirinkimą.

3 pav. PECS knyga

4 pav. PECS knyga

5 pav. Speciali aplikacija planšetėje

Simbolius galima suskirstyti į grupes, pavyzdžiui, maistas, žaislai, mokykla, namų veiklos, emocijos, veiksmai, šventės ir pan. (žr. 4, 6 ir 7 pav.).

* 6 pav. Maisto grupė

* 7 pav. Veiksmų grupė

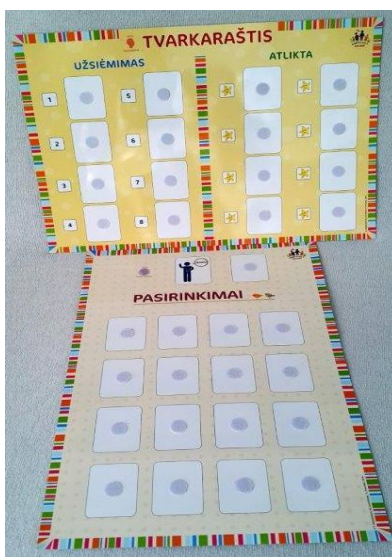
Veiklos nuoseklumą vaizduojantys paveikslėliai, kurie padeda vaikui sėkmingai atlikti užduotį ir padeda formuoti savitarnos ir savitvarkos įgūdžius, pvz., kaip nusiplauti rankas, kaip elgtis tualete (žr. 8 pav.) ar apsirengti (žr. 9 pav.).

* 8 pav. Veiksmų seka atliekant tam tikrą veiklą

9 pav. Veiksmų seka, kaip apsirengti einant į lauką

* 10 pav. Dienotvarkės

* 11 pav. Taisyklės

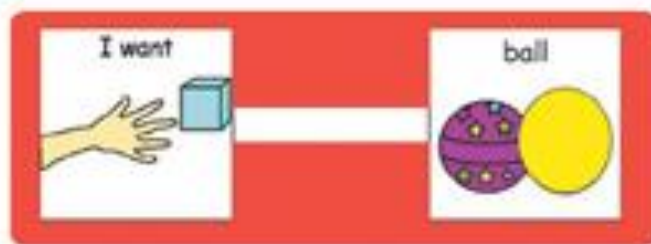

12 pav. Motyvacija dirbti

Kiekvienam vaikui galima pateikti individualias dienvakarės, veiklas (žr. 10 pav.). Taip pat sukurti taisykles, kurių vaikas turi laikytis (žr. 11 pav.) ir už ką yra gaunamas apdovanojimas, motyvacija laikytis taisyklių (žr. 11 pav. motyvacija laikytis taisyklių yra „laukas“; 12 pav. vaikas turi išsirinkti iš pateiktų alternatyvų, už ką jis dirbs).

13 pav. „Aš noriu skrebučio“

14 pav. „Aš noriu kamuolio“

Vaikai gali išreikšti savo norus ir poreikius (žr. 13 ir 14 pav.). Taip pradedami dėlioti sakiniai. Vėliau sakiniai gali būti plečiami, įterpiant būdvardžius ir pan. Kai vaikai vizualiai mato savo veiklas, ką ir kada daryti, jie mažiau nerimauja, tampa ramesni, labiau sukaupiamas dėmesys ir taip plečiamas žodynas (žr. 15 pav.).

15 pav. „Ką aš darau? Dabar – tualetas, po to – plauti rankas, vėliau – priešpiečiai“.

Kai vaikai supranta simbolius, vaikų žodynas tampa platesnis, tuomet galima kurti socialines istorijas, norint keisti netinkamą vaiko elgesį arba dar labiau įtvirtinti jo tinkamą elgesį. Pavyzdžiui, vaikui labai sunku yra išlaukti, kada kiti vaikai pavalgys. Todėl sukuriamą yra socialinė istorija, kuri atspindi, ko tikimasi iš vaiko, t.y. kai pavalgys, sėdės ir lauks, kol kiti pavalgys (žr. 16 pav.).

16 pav. Socialinė istorija

Taigi, naudojant alternatyviąją komunikaciją, t.y. vizualinę (simbolių sistema), vaikui yra galimybė greičiau išmokti komunikuoti su aplinkiniu pasauliu. Tai taip pat padeda išlaikyti ilgiau vaiko dėmesį, sumažina jo nerimą, suteikia komunikacijai aiškumo, skatina vaiką veikti ir pasirinkti. Tačiau verta suprasti, kad vaiko mokymas bendrauti, naudojant alternatyviąją komunikaciją, turi būti įtraukiamas įvairiose aplinkose: tiek namuose, tiek kitose vaikui artimose aplinkose ir taip pat ugdymo įstaigoje. Tik tada, kai visi nuosekliai laikosi tų pačių mokymosi strategijų/ taisyklių, vaikas gali daug greičiau išmokti naujų dalykų.

Taip pat svarbu prisiminti, kad kuo anksčiau suteikiama pagalba, tuo greičiau galima pasiekti geresnių rezultatų.

„Vaikams reikia meilės, ypač tada, kai jie atrodo jos neverti“ (H. Hulbertas)

Parengė psichologė Alina Spaičienė, 2019

* Nuotraukos yra iš Margaritos Jurevičienės ir Tomos Jokubaitienės parengto komunikacinio paveikslėlių rinkinio „Bendraukime paveikslėliais“ (mokymo priemonė), Leidykla „Presvika“ <https://www.presvika.lt/bendraukime-paveikslėliais>